

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України
Асоціація Філософського Мистецтва
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Софійський університет імені К. Охридського (Болгарія)
Центр гуманітарної освіти НАН України

**МАЙБУТНЄ
ОСОБИСТОСТІ І СІМ'Ї:
КОНТЕКСТИ
ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ,
ПСИХОАНАЛІЗУ, АРТ-ТЕРАПІЇ
ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ**

**Підхід філософської антропології
як метаантропології**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

VI Міжнародної науково-практичної конференції

22-23 травня 2019 р.,

що проводить

кафедра культурології та філософської антропології

і лабораторія метаантропологічних досліджень

Факультету філософії і суспільствознавства

НПУ імені М.П. Драгоманова

Київ

КНТ – 2019

УДК 141.319.8:316.614.5(082)

М14

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету філософії та суспільствознавства
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Протокол № 10 від 5 червня 2019 року)*

Рецензенти:

Свириденко Д., доктор філософських наук, професор
Степаненко І., доктор філософських наук, професор
Препотенська М., доктор філософських наук, професор

**МАЙБУТНЄ ОСОБИСТОСТІ ТА СІМ'Ї: КОНТЕКСТИ ФІЛОСОФСЬКОЇ
АНТРОПОЛОГІЇ, ПСИХОАНАЛІЗУ, АРТ-ТЕРАПІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ
ПУБЛІЦИСТИКИ. Підхід філософської антропології як метаантропології:
збірник наукових праць / За ред. Хамітова Н.В. – К.: Інтерсервіс, 2019. – 264 с.**

ISBN 978-966-373-906-9

УДК 141.319.8:316.614.5(082)

М14

У збірнику наукових праць конференції розглядаються питання майбутнього особистості і сім'ї. Значне місце займає розробка методологічних засад дослідження в контексті школи філософської антропології як метаантропології.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за зміст підходів, точність наведених фактів, цитат, імен та інших відомостей.

**Видання підготовлено в лабораторії метаантропологічних досліджень
кафедри культурології та філософської антропології
НПУ імені М.П. Драгоманова і здійснене за сприяння
Асоціації Філософського Мистецтва.**

ISBN 978-966-373-906-9

© Н. Хамітов, С. Крилова, Я. Любивий, Л. Шашкова та ін., 2019.

© Оригінал-макет – Асоціація Філософського Мистецтва, 2019.

ГУРОВА Інна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри
культурології та філософської антропології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

**СІМЕЙНО-РОДИННІ ЗАСТІЛЛЯ:
ТРАДИЦІЇ, СУЧАСНІСТЬ, МАЙБУТНЄ**

Сім'я, родинні стосунки – це те важливе середовище, де щоденно перебуває людина, де створюється особливий психологічний мікроклімат, де закладаються особливі виховні традиції, де людина відновлює свої фізичні сили та психоемоційну рівновагу, та зрештою і харчується. Смачні наїдки, смак яких пам'ятається з дитинства, асоціюються з рідною домівкою, сприяють атмосфері затишку, комфорту і спокою, що відображено у приказці «З хлібом і пісню миліша, і хата тепліша». І людина несе ці традиції з дитинства у своє доросле сучасне і майбутнє.

Сім'я – це світ повсякденного буття людини, який є не менш важливим, ніж світ високої культури. Стан розвитку сучасної культурології дозволяє плідно аналізувати повсякденне життя людини, завдяки тому, що вже сформувався відповідний категоріальний апарат. Концепт «культурні практики», вироблений представниками бірмінгемської дослідницької платформи Culture Studies, починаючи з 70-х рр. XX ст. У центрі інтересів цих дослідників та їхніх послідовників стоять конструкції соціальної реальності, створювані розумінням і інтерпретаціями самих «профанних» (М.Еліаде) членів суспільства, їх визначення ситуацій, рольової поведінки

партнерів і т.п. Предметні області повсякденного життя – сфера поточних, рутинних щоденних взаємодій, неформальних відносин, конфліктів, компромісів, тобто сфера особистих відносин на роботі, вдома, у громадських місцях. Але саме тут за визначенням Г. Меднікової народжуються «життєві смисли не менш значні, ніж висока культура» [1, 31]. Саме в повсякденному житті відбувається сенсотворення, а не у сфері «високої культури», що має справу з абстрактними ідеалами, високими Істинами, Абсолютом.

З кінця ХХ ст. у науковому дискурсі активно розвивається Food Studies – дослідницький міждисциплінарний напрямок про взаємозв'язок між їжею і культурою. Історики, психологи, філософи, економісти, соціологи ставлять в центр своєї уваги кулінарні уподобання та гастрономічні смаки як атрибути рівня розвитку суспільства у його сьогоденні, ретроспективі та перспективі.

Їжу можна розглядати як біологічний процес (задоволення фізіологічних потреб) і як культурний. Останній передбачає споживання їжі як культурну практику в процесі якої відбувається комунікація, що сприяє духовному єднанню людей. Застілля слугує для сімейної консолідації. М.Хренов пише: «Ні в чому іншому сімейна єдність не виявляється так яскраво, як в повторенні сімейного застілля, в процесі якого сімейне життя досягає апогею, стає найбільш інтенсивним. Таке відчуття, що лише спільна трапеза і робить матір, батька і дітей сім'єю» [2].

Процес споживання їжі, коли він має на меті не просто задовольнити голод і спрагу, а набуває особливого значення, перетворюється на трапезу. Трапеза – сакралізована і соціалізована форма спілкування, що має естетичне

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

оформлення і особливу мету – зібрати за одним столом живих і померлих і тим самим подолати смерть. Трапеза є обов'язковим елементом кожного перехідного моменту в житті людини і спільноти – народження, смерті, весілля, завершення календарного циклу. Невеликий часовий відтинок між двома упорядкованими станами – це занурення у хаос, порушення світового ладу, зустріч з хтонічними силами. У цей момент допускалась навіть певна нестриманість, що пояснювалась руйнуванням старого укладу. Але за допомогою вірного ритуалу космос відновлюється і повертає свою божественну природу.

Практика споживання їжі має глибокий зміст, трапеза могла поєднувати людей або навпаки підкреслювати відчуженість (вигнанці, аскети). Трапеза з обрядовою їжею з часом перетворилась на певний культурний ритуал, який санкціонував у ній взаємовплив релігійного та світського. Ритуал, як відомо, став першою історичною формою спадкоємності культури за допомогою якого людина не лише усвідомлює себе частиною певної культури, але й залучається до світу сакрального.

Споживаючи їжу, здобуту у природи, людина причащається тим силам, які відповідають за цей процес. А коли це відбувається разом з іншими людьми, то між ними встановлюється додатковий, іноді навіть, містичний зв'язок. Тому практика спільного споживання їжі поєднує людей, а відмова сісти за один стіл, сприймається як виклик.

Спільна трапеза є найвищою формою прояву довіри і поваги між людьми, це важлива складова релігійних і світських обрядів.

Спільна трапеза підсилює феномен групового спілкування, єднання людей за столом, передбачає тости, спільну розмову і ін. У свою чергу, не є повсякденними більшість культових і духовних практики» [3].

Святковий стіл відрізняється від буденного тим, що він має своїм походженням вівтар чи жертovníк, і в силу цього, задається особлива контекстуальність святкового бенкету – це жертвоприношення. Застілля і свято об'єднує мотив жертви, яку вживають за святковим столом: "Жертвопринесення і свято збігаються у всіх народів; кожне жертвоприношення становить в той же час свято, і жодне свято не відзначалось без жертвопринесення. Святкове жертвоприношення було справою радісного піднесення над власним інтересом, підкресленням спільності між собою і божеством" [4].

Учасники застілля жертвують собою, своїм здоров'ям понад міру споживаючи наїдків та напоїв заради спілкування з трансцендентним.

Спільне споживання їжі стало важливою культурною практикою. Так, головною стравою Святої Вечері напередодні Різдва є кутя із хлібних зерен – з одного боку, це символ родючості та достатку, а з іншого – єднання із потойбіччям, померлими родичами. Кожен інгредієнт куті має своє особливе символічне значення. Зерна пшениці символізують вічне життя та добробут. Важливою особливістю є те, що кутя готується із цільного зерна, адже лише воно може «вмирати» і знову народжувати життя. Тому страва має сакральну здатність поєднувати два світи – живих і мертвих. Духи померлих предків мають особливу владу над майбутнім, перебувають у просторі, де відсутній час. Тому звернення до них по допомогу приносить добробут, здоров'я, хороший врожай та збільшення домашньої

худоби. Мед додавався до куті як символ щастя та райського блаженства, мак та горіхи символізували достаток та родючість.

Страви, що об'єднують:

Хліб. Щоденний хліб раз на тиждень виготовляли з житнього борошна, він набував такого значення, що слово «жито» співзвучне зі самим життям. А у складні неврожайні роки доводилось додавати вівсяне, гречане, ячмінне чи будь-якого інше. З білого пшеничного борошна випікали святкову паляницю. Паляниця виникала як жертвний хлібний виріб богові літнього сонця на ім'я.

Тісто для хліба, передовсім, обрядового чи святкового, потрібно було вимішувати лише у доброму гуморі, гнати від себе погані думки, не сваритись з родичами. Хліб замішувала лише господиня, тому що цей процес символічно уособлювався з родючістю, народженням нового «сонця». Процеси приготування пов'язувалися з магією жіночої тілесності, що здатна народжувати, тобто бути посередником на межі світів, провідником зі світу неявного, прихованого, у світ наявний, існуючий. Втім, якщо їжа розглядалася такою, що приходить з печі, то саме місце трапези співвідносилось зі столом, що стояв на покуті – найсвятішому місці української хати .

Хліб у патріархальній селянській родині, зазвичай, різав батько або старший у родині, на чийх плечах лежав обов'язок піклуватись про родину, у напрямку «до грудей» і лише тоді, коли вже всі сиділи за столом, та подавав кожному його частину особисто. І тому виходило так, що скибку хліба (яку подекуди називали «папа», «папуша») кожен член сім'ї отримував від батькового серця.

Стравою, що об'єднує родину за сімейним столом є борщ. Наваристим борщем на м'ясній юшці відзначають родинні

свята, пригощають гостей, завершують польові роботи. На поминальному обіді він є центральною стравою, вважалося, що з парюю виходить душа небіжчика. Борщ увібрав у собі смакову щедрість та різноманітність, які в цілому притаманні й усій українській бароковій культурі з її багатокomпонентністю, життєрадісністю, універсалізмом, вишуканістю та багатством різновидів виконання. Він є передовсім домашньою стравою, символом міцної і дружної сім'ї, бо як і у родині усі його м'ясні та овочеві складники, зібрані під час приготування в один казан, впливають один на одного, передаючи свої смаки та аромати. Однаковий борщ двічі поспіль неможливо отримати навіть у досвідченої господині не зважаючи на те, що він готується з одних і тих же продуктів, але він неодмінно виявиться смачним. А також усім відомо, що свекрушин борщ завжди смакує інакше, ніж материн, а невістчин не такий, як доччин.

Добре приготований борщ ніколи не приїдається, а настоявшись, на другий день стає ще смачнішим.

Вареники були головною стравою, передовсім, у недільні дні та на важливі свята. Культурна практика приготування вареників отримала важливу соціальну функцію об'єднання людей у родинному чи дружньому колі, під час якого усі разом ліплять, а згодом споживають цю смачну страву. Так, зокрема, на Західній Україні збереглась традиція родинною збиратись суботнім вечором і ліпити багато вареників, але їсти їх на наступний день дозволялось тим, хто відстояв недільну службу у церкві, що розумілось як винагорода за приділений Богові час[5].

У символіці вареника – ідеальна гармонія змісту і форми, бо його хлібна оболонка, як форма, огортає собою все, що можна додати до святого хліба. А що додається, тобто начинка

ПІДХІД ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ ЯК МЕТААНТРОПОЛОГІЇ

– це його зміст, який дарує людині і фізичні сили, і душевний настрій, і навіть духовну наснагу. То ж у варенику – енергія Сонця, багатство Землі і сила Води.

Вареники в українців – це символ нажитого своєю працею багатства і свідчення невтомної працьовитості та високої майстерності всіх домашніх.

Отже, використовуючи певний набір продуктів, наділених культурними сенсами, нація зберігає свої самобутні риси, а страва сприяє збереженню своїх коренів, виявляє національні риси характеру та посилює національну ідентичність, в межах якої кожна сім'я має свою власну неповторну ідентичність, яка розвивається від минулого у майбутнє через сучасність.

Колективне вживання традиційних страв допомагає зняти напругу повсякденного життя, посилює усвідомлення сакрально зумовленої згуртованості і солідарності, і цим самим, захищеності у складні життєві моменти. Через ритуальні та обрядові страви забезпечується сакральний зв'язок з космосом, формуються нові душевні сили, смислове наповнення духовного простору.

Більше того, завдяки стравам, що мають ритуальний та обрядовий характер, маємо поєднання минулого, сучасного та майбутнього сім'ї, адже вони зберігають її ідентичність у її русі крізь час.

Список використаних джерел:

1. Меднікова Г.С. Концепт «культурні практики» та його роль в трансформації сучасної культури// **НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 7.** – Київ: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. – Вип.37 (50).- 168 с. – С.

30-38.

<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18161/1/Mednikova.pdf>

2. Хренов Н.А. Застолье в истории культуры: от архаических ритуалов к современным обрядовым формам//Доступно в электронному вигляді: <https://sites.google.com/site/kokorinva/Home/z-1/zastole>

3. Большаков В. П. Культурные практики в процессах становления культуры // Вестн. С.-Петербур. гос. ун-та культуры и искусств. – 2016. –№ 2 (27). – С. 16–22.

4. Фрейд З. Тотем и табу // Фрейд З. Я и Оно: Сочинения. М.: Издательство «Эксмо»; Харьков: Издательство «Фолио», 2003. – с.324.

5. Сом А. Вареники, вареники, Божі хваленики. Хто варить, а хто хвалить? / Артур Сом// DROHOBYCZER ZEITUNG, 21 січня 2015 // <http://www.drohobyczer-zeitung.com/2015/01/varenyky.html>